

شادمانی اجتماعی؛ ره‌آورد عقلانیت اجتماعی (مورد مطالعه: شهروندان بزرگسال تهرانی ۶۵-۱۸ساله)

افسانه ادیسی^۱ * سیمین مبارکی^۲

چکیده

این مقاله به دنبال پاسخ به این سؤال است که آیا ابعاد عقلانیت اجتماعی بر شادمانی اجتماعی مؤثر است. چارچوب نظری تحقیق از تلفیق نظریه‌های زولنای در زمینه عقلانیت اجتماعی و شادمانی اجتماعی لیندبرگ تشکیل شده است. در این تحقیق از رویکرد توصیفی - علی و روش پیمایش استفاده شده است. جامعه آماری شامل کلیه شهروندان بزرگسال تهرانی ۶۵ - ۱۸ساله در سال ۱۳۹۱ است و حجم نمونه ۴۰۰ نفر با استفاده از فرمول کوکران انتخاب شده است. نتایج نشان می‌دهد: انتخاب تقدس اخلاقی که ترکیبی از رعایت هنجارها و رعایت حقوق دیگران است بر شادمانی اجتماعی بیشترین تأثیر را دارد و انتخاب عقلانی که در آن به حداکثر رساندن نفع فردی بیان می‌شود بر شادمانی اجتماعی اثر مستقیم ندارد.

واژگان کلیدی: شادمانی اجتماعی، انتخاب تقدس اخلاقی، انتخاب عقلانی اجتماعی و شهروندان شهر تهران.

فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی • سال چهارم • شماره سیزدهم • زمستان ۹۳ • صص ۲۴۹-۲۲۷

تاریخ دریافت مقاله: ۹۳/۶/۱۰ تاریخ پذیرش مقاله: ۹۳/۱۰/۱

۱. استادیار تمام وقت دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال (edrisiafsaneh@yahoo.com).
۲. کارشناس ارشد پژوهشگری علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، نویسنده مسئول (mobaraki.simin@yahoo.com).

مقدمه

هزاران سال است که بشر بر این مسئله که «زندگی خوب چیست» تفکر و تعمق کرده است. فیلسوفان یونان باستان به این نتیجه رسیدند که زندگی خوب در گرو فضیلت و نیکوکاری است. همچنین کنفوسیوس در چین باستان زندگی خوب را بر اساس معیارهای جامعه سامانمندی که در آن افراد نقش‌ها و مسئولیت‌هایشان را به درستی انجام می‌دهند، تشریح کرده است. خوشبختی ذهنی به این واقعیت اشاره دارد که مردم زندگی خود را چگونه ارزیابی می‌کنند و شامل متغیرهایی از قبیل رضایت از زندگی، رضایت از وضعیت زناشویی، رضایت از کار، فقدان افسردگی و اضطراب و وجود عواطف و خلیقات مثبت می‌شود. ارزیابی فرد از خود می‌تواند به صورت شناختی یا عاطفی باشد. گفته می‌شود که اگر فرد از زندگی رضایت داشته باشد و خوشی را تجربه کند، دارای شادمانی ذهنی بالا است و بالعکس. شادمانی ذهنی دارای سه مؤلفه اولیه است: رضایت از زندگی، عاطفه خوشایند یا مثبت و عاطفه ناخوشایند یا منفی. هر یک از این مؤلفه‌ها به مولفه‌های فرعی‌تر تقسیم می‌شوند، برای مثال رضایت شامل عشق، ازدواج و...، عاطفه مثبت شامل لذت، محبت و... و عاطفه منفی هم شامل گناه، شرم و غیره می‌شود (دینر، ۱۳۹۰: ۲۱۸).

شادمانی^۱ به معنی امروز آن مفهومی است در درون مفاهیم گسترده‌تر، نظیر خوشبختی و کیفیت زندگی به خصوص در جایی که کیفیت باید از نگاه بیننده دیده شود، علاقه دانشمندان اجتماعی را به سمت موضوع شادمانی سوق داده است. بیشتر نویسندگان ادبیات روان‌شناسی معاصر تعریف رایجی از شادمانی ارائه کرده‌اند. قضاوت کلی درباره زندگی به عنوان یک کلیت که در برگیرنده هم جنبه عاطفی و هم جنبه شناختی است که آن را خوشبختی ذهنی می‌نامند (کار، ۱۳۸۷).

پدیده‌های اجتماعی حاصل افعال آدمیان است و آدمیان هم فاعلانی هستند که ارزش، اعتقاد، هدف، معنی امر ونهی و احتیاط و تردید بر افعالشان حکومت می‌کند. به عبارت

1. Happiness

دیگر، آدمیان، مخلوقات عالم و قاصدند^۱ که افعالشان مسبوق به دلیل و سنجش عاقلانه است (لیتل، ۱۳۷۳: ۶۳). جامعه‌شناسان تمایزی میان رفتار و کنش فرد قائل می‌شوند. هنگامی که فرد دست به عملی می‌زند که مبتنی بر عادات و خالی از هرگونه تفسیر از موقعیت باشد، آن را رفتار می‌نامند، اما هنگامی که فرد با در نظر گرفتن موقعیت و آگاهی دست به انتخاب می‌زند، این انتخاب را کنش می‌نامند که می‌تواند منجر به افزایش یا کاهش شادمانی اجتماعی فرد شود. انسان دارای استعداد تفکر است و این توانایی به او اجازه می‌دهد که راه‌های امکان‌پذیر کنش را بیازماید، مزایا و عدم مزایا نسبی آنها را بسک و سنگین کند و سپس با به حداکثر رساندن منافع، شادمانی اجتماعی خود را ارتقا دهد. در حقیقت انسان‌ها به دلیل قدرت پرداخت معانی و نمادها بر خلاف جانوران، می‌توانند در کنش‌هایی که درگیرشان می‌شوند، دست به گزینش بزنند و شادمانی اجتماعی خود را افزایش یا کاهش دهند.

همان‌طور که کلمن اشاره می‌کند، «کنش هدفمند» آشکارا به این مسئله اشاره دارد که افراد با در نظر گرفتن منافع و اهداف، به دنبال به حداکثر رساندن شادمانی خود هستند و این امر محقق نمی‌شود، مگر اینکه فرد دست به انتخابی تقدس اخلاقی بزند. شاید بتوان این‌گونه تعبیر کرد که لازمه رسیدن به شادمانی اجتماعی، انتخاب عقلانی است. در این بررسی با تأمل بر نظریه‌ها و بررسی‌های تجربی معاصر، از نظریه شادمانی اجتماعی و نظریه انتخاب تقدس اخلاقی بهره گرفته‌ایم تا به تبیین صحیح در رابطه با شادمانی اجتماعی بپردازیم. پژوهش‌های متفاوتی در رابطه با شادمانی اجتماعی صورت گرفته است و در این پژوهش‌ها به متغیرهایی که بر شادمانی اجتماعی مؤثر هستند اشاره می‌شود.

زندگی انسان از یک طرف با تجارب لذت، علاقه، عشق، رضایت، هیجان و از طرف دیگر با تجارب غم، آشفتگی، خشم، سردرگمی... تشکیل شده است. در طول تاریخ مطالعات علوم اجتماعی بیشتر به موضوعات اعتیاد و انزوای اجتماعی و مشکلات نوع بشر پرداخته و کمتر به تجارب خوشایند انسان پرداخته است. یافته‌ها نشان می‌دهد که نسبت پژوهش‌های منفی در برابر مثبت ۱۷ به ۱ است (جهانخواه، ۱۳۸۹).

فقدان شادمانی اجتماعی افراد باعث افزایش فشار و استرس در زندگی می‌شود. این مقوله به نوبه خود تعارض و کشمکش‌های درون جامعه را به حداکثر می‌رساند و باعث

1. Intentional

کاهش روابط بهتر اعضا جامعه، کاهش احساس همبستگی، کاهش احترام به حقوق دیگران در میان شهروندان می‌شود. اگر شهروندان یک جامعه احساس خوشایند داشته باشند، وظایف خود را کامل و بدون نقص انجام می‌دهند و از زندگی اجتماعی خود لذت می‌برند. بنابراین می‌توان چنین استدلال کرد شادمانی اجتماعی پیش شرط و لازمه «توسعه پایدار» برای جوامع محسوب می‌شود (آزموده، ۱۳۸۳).

خوشبختی ذهنی یکی از مباحث مهم در نیمه قرن بیستم بوده است که نشانگر توجه به شأن انسانیت است. خوشبختی ذهنی نقش مؤثری در یک جامعه ایفا می‌کند و ارتباط تنگاتنگی با عوامل اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی جامعه دارد. طی تحقیقاتی رونالد اینگلهارت و هانس - نشان می‌دهند که سطوح خوشبختی ذهنی به‌طور دقیق به نهادهای سیاسی جامعه مربوط می‌شود. کاهش ناگهانی در سطح خوشبختی می‌تواند به فروپاشی نظام سیاسی - اجتماعی منجر شود، در حالی که سطوح بالای خوشبختی موجب تداوم و موفقیت نهادهای دموکراتیک شود (دینر، ۱۳۹۰: ۲۱۸).

بر همین اساس تأمین خوشبختی ذهنی و ارتقای آن در سطح جامعه از مهم‌ترین وظایفی است که سازمان ملل آن را به عهده همه دولت‌ها گذاشته است و به همین دلیل این موضوع در سال ۲۰۰۱ توسط این سازمان، سال بهداشت روانی نامیده شد و بیش از پیش بر اهمیت آن تأکید شده و توجه همگان را به خود معطوف کرده است. شناسایی عناصر و عوامل تأثیرگذار بر خوشبختی ذهنی و چگونگی فرایند تأثیرگذاری این عوامل یکی از مسائل عمده در هر جامعه محسوب می‌شود. یکی از نیازهای اساسی هر جامعه‌ای نیاز به شاد بودن و شاد زیستن است که متأسفانه در این زمینه جامعه ایران بر خلاف تصور یکی از غمگین‌ترین و عبوس‌ترین ملل جهان محسوب می‌شود. ایران در جدول نهایی شادمانی رتبه پائینی را کسب کرده است (جهانخواه، ۱۳۸۹: ۳۸).

با افزایش معضلات اجتماعی انسان به موجودی بی‌روح تبدیل می‌شود که محکوم به زندگی کردن است آمارها در ایران نشان می‌دهد که پدیده شادمانی در ایران دچار بحران شده است و توجه جامعه‌شناسان به آسیب‌ها و مشکلات آنها را از پرداختن به مقوله شادمانی باز داشته است. با توجه به آمار جهانی رتبه ایران در شادمانی در میان ۱۸۷ کشور جهان در رتبه نود و ششم قرار دارد، در نتیجه نیاز به پژوهش در این زمینه را افزایش می‌دهد (آزموده، پیشین).

با توجه به اینکه در جامعه ایرانی ارزش‌های فرهنگی، اخلاقی و اجتماعی معیارهای متفاوتی نسبت به جوامع غربی و حتی جوامع شرقی (همچون ژاپن) دارند، مطالعه شادمانی اجتماعی (خوشبختی ذهنی) مردم در مقایسه با سایر فرهنگ‌ها می‌تواند از ویژگی‌های خاصی برخوردار باشد. بدیهی است مسائل فرهنگی از عوامل اساسی است که می‌تواند بر جنبه‌های مختلف زندگی تأثیر گذارد (دینر، پیشین: ۷).

علی‌رغم اهمیت بسیار زیاد شادمانی (خوشبختی ذهنی) و گسترش رو به رشد پژوهش‌های انجام شده در این حوزه، این موضوع چندان در کشورمان مورد توجه واقع نشده است. بنابراین انجام پژوهش حاضر در کنار پژوهش‌های دیگر می‌تواند زمینه را برای توجه هر چه بیشتر جامعه‌شناسان را به این موضوع فراهم کند. در همین راستا مطالعات امروزی باید متمرکز بر اصلاح و ایجاد رویکردی جدیدی در زندگی روزمره افراد باشد. سوال اصلی این مقاله عبارت است از: «کدامیک از ابعاد عقلانیت اجتماعی بیشترین تأثیر را بر شادمانی اجتماعی دارند و میزان آن چقدر است؟»

۱. پیشینه تجربی

- افسانه خانمحمدی (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان «بررسی تأثیر عدالت اجتماعی بر شادمانی اجتماعی جوانان شهر تهران» نشان داد: شادمانی اجتماعی بین گروه‌های مختلف جنسیت، وضعیت تأهل، محل تولد، میزان تحصیلات و سن تفاوت معناداری دارد. همچنین ارتباط بین دو متغیر عدالت اجتماعی و شادمانی اجتماعی اثبات شده و تحلیل‌های مربوط به رگرسیون چند متغیره نیز نشان می‌دهد: سه نوع عدالت توزیعی، رویه‌ای و مراوده‌ای با یکدیگر در ارتباط بوده و هر سه بر شادمانی اجتماعی مؤثرند. در این میان میزان تأثیر عدالت توزیعی بر شادمانی اجتماعی بیش از دو نوع دیگر عدالت یعنی عدالت رویه‌ای و عدالت مراوده‌ای (مبادله‌ای) است.

- جهانبخش جهانخواه (۱۳۸۹) در تحقیقی با عنوان «بررسی نشاط اجتماعی و توسعه در ایران» نشان داد: افزایش متغیرهای نشاط و شادابی در جامعه موجب بالا رفتن فرهنگ مشارکت‌جویانه است.

- پیمان آزموده (۱۳۸۲) در تحقیقی با عنوان «رابطه جهت‌گیری مذهبی با سرسختی و شادکامی جوانان دانشگاه شهید بهشتی» نشان می‌دهد: بین جهت‌گیری مذهبی درونی و بیرونی و سرسختی و مؤلفه‌های آن (تعهد، کنترل و مبارزه‌جویی) و شادکامی رابطه وجود

دارد.

- مینا علی‌زاده خالدی (۱۳۸۸) «رابطه عقلانیت و گرایش به نوآوری در میان دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌های وابسته به وزارت علوم تحقیقات و فناوری» را در تحقیقی مورد بررسی قرار داده است. یافته وی بیانگر آن است که عقلانیت هم با گرایش به نوآوری و هم با تعاملات مبتنی بر حسادت رابطه مثبت دارد. رابطه تفکر انتقادی با گرایش به نوآوری، با بهره‌مندی از سطح معناداری مطلوب تأیید شده است.

- محمدرضا جوادی یگانه (۱۳۸۳) «تعارض میان نفع فردی و نفع جمعی عوامل مؤثر بر رفتار در این موقعیت» را مورد بررسی قرار داده است. فرضیات این تحقیق شامل تأثیر عوامل شخصیتی (جهت‌گیری مذهبی و نوع شخصیت و جهت‌گیری ارزش‌های اجتماعی)، عوامل موقعیتی (اعتقاد به اثربخشی عمل جمعی، شرایط دوستانه یا رقابتی حاکم بر موقعیت، ارتباط میان کنشگران در موقعیت، اطلاع از پیامدهای رفتار غیر همیارانه در دو راهی اجتماعی و تأثیر تجربه قبلی) و فضای کنش (هنجارهای حاکم بر کنش، نوع رابطه و نوع موقعیت کنش) بر رفتار افراد در موقعیت‌های دو راهی اجتماعی تأیید شد.

۲. ادبیات نظری

در این بررسی با تأمل بر نظریه‌ها و بررسی‌های تجربی معاصر، از نظریه شادمانی اجتماعی و نظریه عقلانیت اجتماعی بهره گرفته‌ایم تا به تبیین صحیح در رابطه با شادمانی اجتماعی بپردازیم.

نظریه تولید عملکرد اجتماعی خواستار این است که مردم تلاش کنند از طریق بهینه‌سازی دو هدف جهانی (بهبود فردی و جمعی) و پنج هدف راهگشایی که از طریق آنها این دو هدف نیز به دست می‌آید (راحتی، انگیزش برای رفاه فردی، منزلت، تأییدهای رفتاری و محبت برای بهبود جمعی)، شرایط زندگی‌شان را بهبود بخشند. تئوری اساساً دو تئوری را جمع‌آوری می‌کند: تئوری نیازها، اهداف و منابع و تئوری رفتاری. تئوری نیازها، اهداف و منابع شامل سلسله‌مراتبی از نیازهای جامع، اهداف ابزاری و منابع است. نیازها در این تئوری به مجموعه محدودی از نیازهای اجتماعی و فیزیکی پایه‌ای اشاره می‌کنند که باید برای فرد اجرا شوند تا کل هستی و وجود را تجربه کند. نیازها می‌توانند درجات مختلفی را ارضا نمایند. هر قدر نیازها بهتر اجرا شوند، وجود آنها بالاتر است. نیازها در این رویه، طبق تعریف، منسجم، کامل و مناسب برای افرادی در تمام سنین است.

در این تئوری، آنها از نظر مفهومی متمایز از اهداف و منابع هستند. اهداف و منابع، مکان پایین تری در سلسله مراتب دارند: نیازها در بالا و اهداف و منابع در پایین این سلسله مراتب، ابزارهایی هستند که با آنها این نیازها را می توان اجرا کرد (Lindenberg, 2000: 649).

در زیرمجموعه خوشبختی ذهنی دو بعد وجود دارد، بعد اول بهبود فیزیکی است. بهبود فیزیکی صرفاً از طریق آسایش به دست نمی آید، بلکه انگیزش نیز یکی از دلایل به وجود آمدن آن است (Scitovskog, 1976; Wippler, 1990). از آسایش^۱ و انگیزش^۲ می توان به عنوان دو استدلال مهم در تابع تولید بهبود فیزیکی نام برد. بعد دیگری که بارها و بارها از سوی جامعه شناسان به عنوان مهم ترین هدف جامع نام برده شده، عبارت است از: بهبود اجتماعی^۳، حاصل از تأیید اجتماعی^۴. اهمیت تأییدهای اجتماعی بارها تأکید شده است. کرچ و همکاران عنوان داشته اند: «بحث حفظ یا بالا بردن ارزش شخص یا پرستیژ، خاص کسانی است که فراتر از سطح عادی امرار معاش زندگی می کنند» (Kerch et al., 1962: 96). ویلیام گود^۵ عنوان می کند: «تمامی انسان ها نیازهای جامع خود را برای به دست آوردن احترام و ارزش دیگران نسبت به آنها به اشتراک می گذارند. اساس زندگی اجتماعی، بخشی ریشه در نیازهای جامع انسان به منظور کسب احترام، ارجمندی، تصدیق و افتخار است». ابزار مستقیم دستیابی به بهبود اجتماعی، خود اهداف جامع است:

۱. منزلت^۶، تأییدهای رفتاری و محبت: منزلت به یک رتبه نسبی که به فرد ارجاع می شود، گفته می شود. ۲. تأیید رفتاری^۷، احساس انجام و یا اتمام انجام «درست ترین کار» در نظر دیگرانی که به این قضیه ارتباط پیدا می کنند (به انضمام خود فرد) است. «انجام درست ترین کار» محدود به اعمال معلوم نمی شود، بلکه اعمال پنهانی همچون اندیشیدن به افکاری خاص، موافقت با قاعده ای کلی و خاص و همچنین اتخاذ نگرشی خاص را نیز در بر می گیرد. در نتیجه اصطلاح «رفتاری» به جوانبی برمی گردد که شخص در نظر دیگران (و همچنین خود وی) مسئول شمرده می شود. ۳. محبت^۸ هم شامل حس علاقه و توجه در

1. Comfort
2. Stimulation
3. Social well-being
4. Social approval
5. Goode
6. Status
7. Behavioral confirmation
8. Affection

میان کسانی است که روابط نزدیک با وی دارند. همچنین شامل احساس پذیرفته شدن در میان این گروه با این خصوصیات فردی که شخص دارد، می‌باشد (و این امر با آنچه فرد دارد یا انجام می‌دهد در تضاد است) (Turner, 2000).

از منظر جامعه‌شناختی نکته مهم این است که توابع تولید اجتماعی، متأثر از قضاوت‌های ذهنی است، اما به طرز فکر خاصی بستگی ندارد. هدف محاسباتی فرض شده در تئوری عقلانیت اجتماعی بهبود شرایط فرد است که به نظر می‌رسد با خوشبختی ذهنی فراهم شود. آدمی باید بهبود فیزیکی و اجتماعی را با هم داشته باشد و از بهبود فیزیکی میزان درستی از آسایش و انگیزش و از بهبود اجتماعی سطحی از منزلت، تأیید رفتاری و محبت باشد. تمایل کلی برای بهبود وضعیت شخص است. این بهبود شرایط بسته موقعیت‌های مختلف ایجاد می‌شود که زمینه‌ساز شادمانی فرد خواهد بود. نیازها می‌توانند درجات مختلفی را ارضا کنند. هر قدر نیازها بهتر اجرا شوند، وجود آنها بالاتر است. نیازها در این رویه، طبق تعریف، منسجم، کامل و مناسب برای افرادی در تمام سنین بوده و در این تئوری، آنها از نظر مفهومی متمایز از اهداف و منابع هستند. اهداف و منابع، مکان پایین‌تری در سلسله مراتب دارند: نیازها در بالا و اهداف و منابع در پایین این سلسله‌مراتب، ابزارهایی هستند که با آنها این نیازها را می‌توان اجرا کرد (Lindenberg, 2000:649).

آنچه در این پژوهش بر اساس نظریات ارائه شده حایز اهمیت است، این است که ابعاد عقلانیت اجتماعی بر شادمانی اجتماعی می‌تواند اثرگذار باشد. بنابراین باید در این راستا از نظریه‌های عقلانیت اجتماعی و انتخاب‌های عقلانی استفاده کرد.

در نظریه انتخاب عقلانی، جامعه مجموعه‌ای از افراد است که کنش عقلانی دارند. کنش عقلانی در این منظر، کنش عقلانی معطوف به هدف در تعریف وبر یا کنش مبتنی بر عقلانیت ابزاری است. این افراد آگاه و مختار و هدفمند در هر شرایطی به دنبال بیشینه کردن سود خود هستند. «کار فاعلانی عاقلانه است که در چارچوب اعتقاداتشان، نسبت به شقوق ممکنه و عواقب مختار شقوقی، شقی را برگزینند که برای رسیدن به غایاتشان بهترین راه باشد» (لیتل، ۱۳۷۳: ۶۹). کلمن نیز معتقد است: در برخی موقعیت‌ها، «استفاده از آن مفهوم از عقلانیت که در اقتصاد به کار می‌رود، ضروری است، مفهومی که اساس کنشگر عقلانی را در نظریه اقتصادی تشکیل می‌دهد. این مفهوم بر پایه اندیشه کنش‌های مختلف (یا در بعضی موارد، کالاهای مختلف) استوار است که فایده معینی برای کنشگر

دارد و همراه با یک اصل کنش است که می‌توان آن را اینگونه بیان کرد که کنشگر کنشی را انتخاب می‌کند که حداکثر فایده را نصیب او سازد» (کلمن، ۱۳۸۶: ۳۲). با توجه به نظر کلمن، می‌توان چنین استدلال کرد: کنشگری که در انتخاب خود به ارزش‌ها و یکسان‌انگاری منافع خود با دیگران، به‌عنوان یک هدف در ذهنش برجسته می‌شود باعث افزایش شادمانی اجتماعی فرد می‌شود.

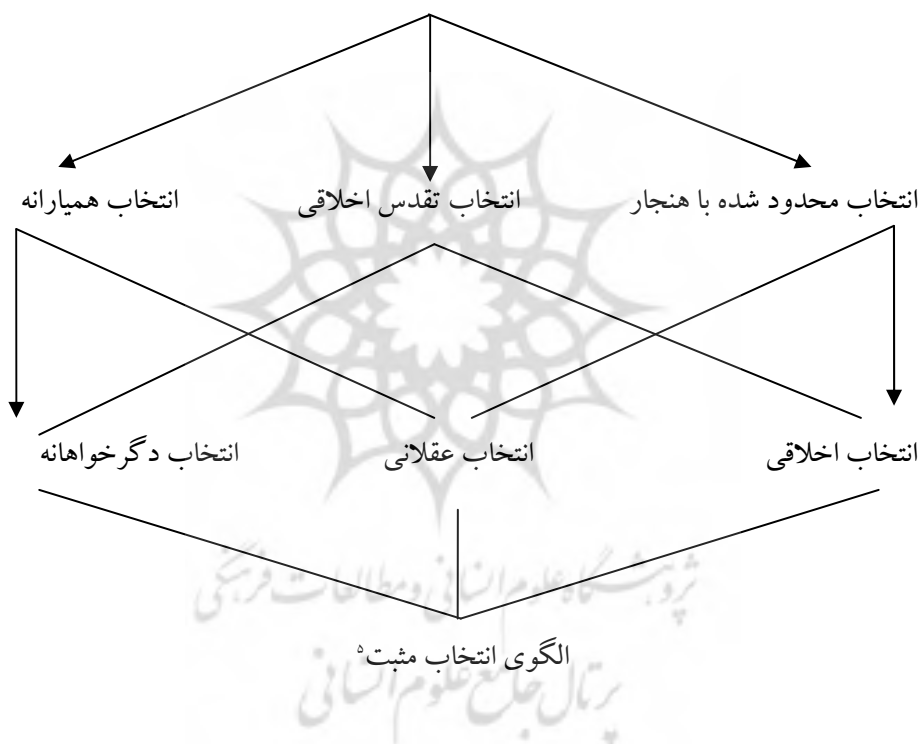
زولنای معتقد است که دو روایت از نظریه انتخاب عقلانی وجود دارد: عقلانیت به معنای سازگاری درونی هنجارها عقلانیت به‌عنوان به حداکثر رساندن نفع فردی. زولنای نیز به دنبال بررسی تنوع انتخاب‌ها در نظریه انتخاب عقلانی، با در نظر گرفتن سه مقوله «وظیفه»، «نفع فردی» و «عشق» سه جنبه از انتخاب را چنین بیان می‌کند: ۱. رعایت هنجارها،^۱ ۲. رعایت نفع فردی (خودبینی)^۲ و ۳. رعایت نفع دیگران (دیگربینی)^۳ (جوادی یگانه، ۱۳۸۷).

بنا به نظر زولنای، یک نوع‌شناسی کامل از انتخاب‌های افراد، می‌تواند بر پایه این سه مقوله یا جنبه بنا شود. این مقوله‌ها عبارتند از: ۱. انتخاب اخلاقی؛^۴ تنها به حداکثر رساندن ارزش رعایت هنجارها، ۲. انتخاب عقلانی؛^۵ تنها به حداکثر رساندن (یا افزایش) ارزش نفع فردی، ۳. انتخاب دیگرخواهانه؛^۶ تنها به حداکثر رساندن ارزش نفع دیگران، ۴. انتخاب عقلانی محدود شده توسط هنجار؛^۷ فرد به دنبال به حداکثر رساندن ارزش رعایت هنجارها و نفع فردی است، بدین معنی که هنجارها بر فرد فشار می‌آورد که نفع فردی را تعقیب کند، ۵. انتخاب تقدس اخلاقی؛^۸ فرد ممکن است که تمایل داشته باشد که هم ارزش رعایت هنجارها و هم ارزش رعایت نفع دیگران را به حداکثر برساند. در این گزینه، تعقیب نفع فردی توسط شخص هرگز در نظر گرفته نمی‌شود، ۶. انتخاب همیارانه؛^۹ فرد ممکن است هم به دنبال افزایش نفع فردی و هم نفع دیگران باشد. همکاری- در تعریف

1. Norm-regarding
2. Self-regarding
3. Other-regarding
4. Deontological choice
5. Rational choice
6. Altruistic choice
7. Norm-constrained rational choice
8. Moral saint choice
9. Co- operative choice

جامعه‌شناسانه آن- این انتخاب را در بر می‌گیرد و ۷. انتخاب عقلانی - اجتماعی؛^۱ در این گزینه، فرد به دنبال به حداکثر رساندن توأمان هر سه ارزش رعایت نفع فردی، رعایت نفع دیگران و رعایت هنجارها است. در مجموع می‌توان گفت: فرد باید اهداف اجتماعی^۲ و محدودیت اجتماعی^۳ و منابع اجتماعی^۴ را بررسی کند تا بتواند انتخاب مناسبی داشته باشد و به شادمانی اجتماعی دست یابد.

انتخاب عقلانی - اجتماعی

نمودار ۱. نوعی روش‌شناسی از انتخاب‌های فرد

1. Social-structural choice
2. Social goals
3. Social restriction
4. Social source
5. The lattice of positive choice

فرضیه اصلی مورد بررسی در این مقاله عبارت است از: به نظر می‌رسد انتخاب عقلانی اجتماعی با شادمانی اجتماعی رابطه همبستگی معناداری دارد. فرضیه‌های فرعی نیز به قرار زیر است:

۱. به نظر می‌رسد انواع انتخاب‌های اخلاقی (حداکثر رساندن ارزش رعایت هنجارها)، عقلانی (حداکثر رساندن ارزش نفع فردی) و دیگرخواهانه (حداکثر رساندن ارزش نفع دیگران) با شادمانی اجتماعی رابطه همبستگی معناداری دارند.

۲. به نظر می‌رسد انواع انتخاب‌های ترکیبی (انتخاب عقلانی محدود شده توسط هنجار، انتخاب تقدس اخلاقی و انتخاب همیارانه) با شادمانی اجتماعی همبستگی معناداری دارند.

۳. به نظر می‌رسد انتخاب تقدس اخلاقی بر شادمانی اجتماعی مؤثر است.

۳. روش تحقیق

این پژوهش از نوع پیمایشی است. با توجه به موضوع تحقیق می‌توان گفت که نوع پژوهش توصیفی و علی است. متغیرهای مورد مطالعه ما در سطح خرد قرار می‌گیرند. واحد مشاهده و واحد تحلیل در این تحقیق، «فرد» است. جامعه آماری شامل کلیه شهروندان بزرگسال تهرانی در جامعه سنی ۱۸ تا ۶۵ سال در سال ۱۳۹۱ است. برای محاسبه حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شد. محاسبه حجم نمونه با این فرمول نیازمند آماره‌های مختلفی از جمله واریانس متغیر اصلی تحقیق (متغیر وابسته) است که این مقدار را حداکثر مقدار آن ۰/۵ انتخاب کرده‌ایم. در این تحقیق جهت اطمینان ۱۰ درصد بیش از حجم نمونه برآورد شده انتخاب شد که پس از حذف پرسشنامه‌های ناقص و داده‌های پرت، این تعداد به ۳۹۹ پرسشنامه رسید. انتخاب نمونه با تلفیق نمونه‌گیری خوشه‌ای و طبقه‌بندی نامتناسب صورت گرفته است. ابزار مورد نیاز در این پژوهش پرسشنامه محقق ساخته است که پس از بررسی اعتبار و قابلیت اعتماد، به کار گرفته شد.

۳-۱. تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای پژوهش

– شادمانی اجتماعی (متغیر وابسته): شادمانی اجتماعی را می‌توان ارزیابی مثبت افراد از کلیت زندگی یا بخش‌های متعدد آن، بروز صفات و عواطف خوشایند روانی و ظهور علائق و علائم مثبت اجتماعی در افراد دانست. شادمانی اجتماعی شامل تحلیل علمی

چگونگی ارزیابی افراد از زندگی خود - هم در لحظه و هم در دوره‌های طولانی مثل گذشته - است. حالت روانی مثبت که سطح بالای رضامندی از زندگی، سطح بالای عاطفه مثبت و سطح پایین عاطفه منفی می‌شود (کار، ۱۳۸۷: ۱۰۴).

جدول ۱. مؤلفه‌های خوشبختی ذهنی از نظر لیندنبرگ

خوشبختی ذهنی				
بهبود فیزیکی		بهبود اجتماعی		
انگیزش	آسایش	منزلت	تأیید رفتاری	محبت
سطح مطلوب انگیزش فیزیولوژیکی	فقدان نیازها و ترس‌ها	نظارت بر منابع کمیاب	تأیید برای انجام کار درست	القای نیروهای مثبت

از آسایش و انگیزش می‌توان به‌عنوان دو استدلال مهم در تابع تولید بهبود فیزیکی نام برد. در خصوص اهداف، هر دو ابزاری برای بهبود فیزیکی و جامع هستند و به عبارتی، برای همه انسان‌ها یکی است. هدف عمده دیگری که بارها و بارها از سوی جامعه‌شناسان به‌عنوان مهم‌ترین هدف جامع نام برده شده عبارت است از: بهبود اجتماعی حاصل از تصدیق‌های اجتماعی. ویلیام گود اظهار می‌دارد: «تمامی انسان‌ها نیازهای جامع خود را برای به‌دست آوردن احترام و ارزش دیگران نسبت به آنها به اشتراک می‌گذارند. اساس زندگی اجتماعی، بخشی ریشه در نیازهای جامع انسان به‌منظور کسب احترام، ارجمندی، تصدیق و افتخار دارد». ابزار مستقیم برای دستیابی به بهبود اجتماعی، خود اهداف جامع هستند. تعریف عملیاتی خوشبختی ذهنی در پژوهش حاضر همان پرسشنامه‌ای است که به دو صورت بلند و کوتاه توسط لیندنبرگ تدوین شده است.

جدول ۲. ابعاد محوری عناصر مفهومی متغیر شادمانی اجتماعی

مفهوم	ابعاد	خرده ابعاد	شاخص
شادمانی اجتماعی	بهبود اجتماعی	محبت	آیا مردم به شما توجه می کنند؟ آیا اگر شما مشکلی داشته باشید مردم به شما کمک می کنند؟ آیا فکر می کنید مردم شما را عاشقانه دوست دارند؟ احساس سهولت و راحتی کامل از در کنار دیگران بودن داشته اید؟ آیا احساس می کنید به اندازه کافی مردم به شما اهمیت نمی دهند؟
		تأیید رفتاری	آیا آنان از نقش و حضور شما در گروه قدردانی می کند؟ آیا مردم شما را قابل اعتماد می دانند؟ یا شما احساس می کنید برای مردم مفید هستید؟ آیا مردم فکر می کنند شما کارها را بهتر از دیگران انجام می دهید؟
	بهبود فیزیکی	منزلت	آیا آنان احساس می کنند بار مسئولیت هایتان را بردوش آنان می گذارید؟ آیا مردم شما را با نفوذ و مؤثر می شناسند؟ آیا شما از موفقیت خودتان راضی هستید؟ آیا فکر می کنید شما پیشرفت زیادی کرده اید؟ آیا شما را فردی مستقل می دانند؟ آیا شما به خاطر کاری که انجام می دهید در میان آنان شهرت دارید؟
		آسایش	تا چه میزان احساس آرامش می کنید؟ تا چه میزان احساس سلامتی کامل می کنید؟ تا چه میزان احساس تناسب اندام می کنید؟ تا چه میزان احساس وضعیت جسمانی مناسب دارید؟ تا چه میزان احساس درد دارید؟ (به عنوان مثال درد فیزیکی)
		انگیزه	آیا فعالیت ها شما را مشتاق به انجام دادن ادامه کار می کند؟ آیا واقعا از فعالیت ها لذت می برید؟ چند وقت یک بار کاری که انجام می دهید با تمرکز کامل است؟ آیا احساس می کنید زندگی برایتان کسل کننده است؟ آیا کاری برایتان جالب است؟

- انتخاب عقلانی (متغیر مستقل): در نظریه انتخاب عقلانی، جامعه مجموعه ای از افراد است که کنش عقلانی دارند. کنش عقلانی در این منظر، کنش عقلانی معطوف به هدف در تعریف وبر یا کنش مبتنی بر عقلانیت ابزاری است. این افراد آگاه و مختار و هدفمند در هر شرایطی به دنبال بیشینه کردن سود خود هستند. رویکرد انتخاب عاقلانه در مقام تبیین بر آن است که حوادث اجتماعی، حاصل جمع اعمال افرادی است که بر اساس محاسبات عقلانی عمل می کنند (لیتل، ۱۳۷۳: ۶۷). می بینیم که رویکرد اختیار عاقلانه بر استراتژی تبیین ساده ای مبتنی است. با توجه به آنچه در چارچوب نظری تحقیق بیان شد، در تقسیم بندی زولنای از ابعاد عقلانیت عبارتند از: ۱. انتخاب اخلاقی، ۲. انتخاب عقلانی، ۳.

انتخاب دیگرخواهانه، ۴. انتخاب تقدس اخلاقی، ۵. انتخاب محدود شده توسط هنجارها، ۶. انتخاب همیارانه و ۷. انتخاب عقلانی - اجتماعی.

جدول ۳. ابعاد محوری عناصر مفهومی متغیر انتخاب عقلانی

مفهوم	ابعاد	شاخص
جنبه رعایت هنجارها (انتخاب اخلاقی)	هنجارهای خانوادگی	<ul style="list-style-type: none"> - در تصمیم‌گیری‌های زندگی به نظر والدین و بزرگان خانواده اهمیت می‌دهم. - جامعه هنگام سلام کردن به بزرگ‌ترها پیشقدم می‌شوم. - برگزاری مراسم (عروسی و عزا درای) باید به گونه‌ای باشد که مورد قبول عموم باشد. - دید و بازدید فامیلی از ضروریات زندگی است.
	هنجارهای مذهبی	<ul style="list-style-type: none"> - به حلال و حرام در زندگی اهمیت می‌دهم. - من در هنگام سختی‌ها همیشه به خدا توکل می‌کنم. - من وقتی دلم می‌گیرد به مساجد و مکان‌های زیارتی می‌روم. - از اعمالی که دین اسلام منع کرده است، دوری می‌کنم.
	هنجارهای عرفی	<ul style="list-style-type: none"> - برایم مهم است که دیگران درباره‌ام چگونه فکر می‌کنند. - در انتخاب رنگ و مدل لباسم اولویت را به مد توجه می‌کنم. - به این ضرب‌المثل «خواهی نشوی رسوا هم‌رنگ جماعت شو» باور قلبی دارم. - انتخاب‌های زندگی روزمره ام را با پسند جامعه انجام می‌دهم.
جنبه رعایت نفع دیگران (دیگرخواهانه)	احترام به حقوق دیگران	<ul style="list-style-type: none"> - در هنگام ایستادن در صف نوبت را رعایت می‌کنم. - معمولاً در مکان عمومی، با صدای آهسته صحبت می‌کنم، تا مزاحم دیگران نشوم. - در زندگی خصوصی دیگران جست‌وجو نمی‌کنم. - به علایق و باورهای مردم حتی اگر مخالف نظر من باشد نیز احترام می‌گذارم.
	اخلاق شهروندی	<ul style="list-style-type: none"> - در صورت برگزاری مهمانی با کنترل سر و صدا مراعات همسایگانم را می‌کنم. - در هنگام پارک کردن خودرو برای دیگران ایجاد مزاحمت نمی‌کنم. - زباله‌های خود را در جایگاه زباله‌ها می‌گذارم. - هنگام عبور از خیابان به چراغ مخصوص عابرین توجه می‌کنم، حتی اگر عابرین از خیابان عبور کنند.
تمایل به کار گروهی		<ul style="list-style-type: none"> - علی‌رغم فرصت کم در زندگی روزمره، در کارهای گروهی همچون انجمن اولیا و مربیان، شورایی محله و... شرکت می‌کنم. - نتایج کارهای گروهی برایم مفیدتر و موفق‌آمیزتر است. - در کارهای گروهی انگیزه بیشتری برای همکاری دارم. - در شرایط خاص، همچون زلزله و غیره... به صورت داوطلبانه در فعالیت‌های امداد رسانی همکاری می‌کنم.

ادامه جدول ۳. ابعاد محوری عناصر مفهومی متغیر انتخاب عقلانی

مفهوم	ابعاد	شاخص
جنبه رعایت نفع فردی (انتخاب عقلانی)	محاسبه آگاهانه سود و زیان	<ul style="list-style-type: none"> - برای انجام هر کاری سود و زیان آن را برای خودم بررسی می‌کنم. - هنگام انجام یک عمل، حساب سود و زیان هر کار کرد و کم زیان‌ترین عمل را انتخاب کرد. - مسئول بدبختی و خوشبختی دیگران نیستم، باید گلیم خودم را از آب بیرون بکشم. - باید در شرایط مختلف از فرصت‌های ایجاد شده در زندگی به نحو احسن استفاده کنم، تا منافع شخصی خود را تأمین کنم.
	ترجیح دادن منافع خود نسبت به دیگران	<ul style="list-style-type: none"> - پیشرفت و موفقیت برخی باعث عقب‌ماندگی افراد دیگر می‌شود. - هر کس در درجه اول باید به فکر خودش باشد و سپس به حقوق دیگران توجه کند. - امروزه شرایط به گونه‌ای است که انسان ناچار می‌شود به خاطر منافع شخصی، بخشی از تعهداتش را با دیگران نادیده بگیرد. - هنگام سختی توجه به منافع خود و خانواده‌ام مهم‌تر از منافع دیگران است.
	دوراندیشی (نفع درازمدت، برنامه‌ریزی و پس انداز)	<ul style="list-style-type: none"> - به کسانی کمک می‌کنم که انتظار جبران کمک متقابل را از آنها دارم. - برای آینده برنامه‌ریزی مشخصی دارم. - ترجیح می‌دهم برای آینده پس انداز کنم. - جهت اطمینان در زندگی چندین راه (شغل) را برای به‌دست آوردن پول مدنظر قرار داده‌ام.

۳-۲. اعتبار و پایایی

در این مقاله برای سنجش اعتبار از اعتبار محتوا استفاده شده است. گویه‌های مربوط به هر متغیر به گونه‌ای طراحی شده‌اند که همان مفهوم موردنظر را می‌سنجند. مطابق این روش می‌توان گفت: گویه‌های مربوط به متغیرهای تحقیق به‌علت توافق نظر داوران مبنی بر مناسب بودن، دارای اعتبار محتوا است. در این راستا پرسشنامه در اختیار کارشناسان موضوع قرار گرفته و به‌طور مکرر مورد بازبینی قرار گرفت. در این مقاله برای تعیین قابلیت اعتماد از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است که میزان آلفای متغیر شادمانی اجتماعی ۰/۸۸ و میزان آلفای متغیر عقلانیت اجتماعی ۰/۸۵ است و در مجموع، آلفای تمام متغیرها در علوم انسانی مقدار مناسبی است.

۴. یافته‌های تحقیق

درجداول زیر میزان توزیع فراوانی، درصدی و درصد معتبر متغیرهای نام برده شده به تفکیک آمده است:

جدول ۴. توزیع فراوانی و درصدی مربوط به شادمانی اجتماعی و ابعاد اصلی آن

شادمانی اجتماعی		بهبود فیزیکی		بهبود اجتماعی		متغیرها
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۶/۵	۲۶	۷/۳	۲۹	۷/۵	۳۰	کم
۵۷/۱	۲۲۸	۴۸/۱	۱۹۲	۵۱/۹	۲۰۷	متوسط
۳۶/۳	۱۴۵	۴۴/۶	۱۷۸	۴۰/۶	۱۶۲	زیاد
۱۰۰/۰	۳۹۹	۱۰۰/۰	۳۹۹	۱۰۰/۰	۳۹۹	مجموع

جدول ۵. توزیع فراوانی و درصدی مربوط به انتخاب عقلانی اجتماعی و ابعاد ترکیبی آن

رعایت حقوق دیگران		رعایت نفع فردی		رعایت هنجارها		متغیرها
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۱۱/۳	۴۵	۱۶/۸	۶۷	۹/۵	۳۸	کم
۵۲/۹	۲۱۱	۶۴/۷	۲۵۸	۵۴/۱	۲۱۶	متوسط
۳۵/۸	۱۴۳	۱۸/۵	۷۴	۳۶/۳	۱۴۵	زیاد
۱۰۰/۰	۳۹۹	۱۰۰/۰	۳۹۹	۱۰۰/۰	۳۹۹	مجموع

جدول ۶. توزیع فراوانی و درصدی مربوط به انتخاب

انتخاب عقلانی اجتماعی		انتخاب همیارانه		انتخاب تقدس اخلاقی		انتخاب عقلانی محدود شده توسط هنجار		متغیرها
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۴/۰	۱۶	۱۳/۳	۵۳	۶/۳	۲۵	۷/۳	۲۹	کم
۴۵/۶	۱۸۲	۵۷/۶	۲۳۰	۴۴/۴	۱۷۷	۶۳/۹	۲۵۵	متوسط
۵۰/۴	۲۰۱	۲۹/۱	۱۱۶	۴۹/۴	۱۹۷	۲۸/۸	۱۱۵	زیاد
۱۰۰/۰	۳۹۹	۱۰۰/۰	۳۹۹	۱۰۰/۰	۳۹۹	۱۰۰/۰	۳۹۹	مجموع

۴-۱. آزمون فرضیه‌های پژوهش

- فرضیه اول: به نظر می‌رسد انتخاب عقلانی اجتماعی با شادمانی اجتماعی رابطه همبستگی معناداری دارد.

جدول ۷. آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین انتخاب عقلانی اجتماعی و شادمانی اجتماعی

انتخاب عقلانی اجتماعی	متغیرها
۰/۳۱۰	r
۰/۰۰۰	Sig
۳۹۹	N

همان طور که جدول فوق نشان می‌دهد، انتخاب عقلانی اجتماعی در فاصله اطمینان ۹۹ درصد با سطح معناداری $\text{Sig} = 0/000$ ، با شادمانی اجتماعی همبستگی معناداری دارد و با توجه به قدر مطلق ضریب همبستگی انتخاب تقدس اخلاقی با $r = 0/31$ شدت رابطه اش با شادمانی اجتماعی متوسط است. علامت ضریب مثبت آن گویای جهت مستقیم رابطه بین این دو متغیر و شادمانی اجتماعی است.

- فرضیه دوم: به نظر می‌رسد انواع انتخاب‌های اخلاقی (حداکثر رساندن ارزش رعایت هنجارها)، عقلانی (حداکثر رساندن ارزش نفع فردی) و دیگرخواهانه (حداکثر رساندن ارزش دیگران) با شادمانی اجتماعی رابطه همبستگی معناداری دارند.

جدول ۸. آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین انواع انتخاب و شادمانی اجتماعی

متغیرها	انتخاب اخلاقی	انتخاب عقلانی	انتخاب دگرخواهانه
r	۰/۲۴۵	۰/۰۷۲	۰/۲۸۶
Sig	۰/۰۰۰	۰/۱۵۴	۰/۰۰۰
N	۳۹۹	۳۹۹	۳۹۹

همان طور که جدول بالا نشان می‌دهد، انتخاب اخلاقی و دگرخواهانه در فاصله اطمینان ۹۹ درصد با سطح معناداری $0/000$ ، با شادمانی اجتماعی همبستگی معناداری دارد و با توجه به قدر مطلق ضریب همبستگی انتخاب اخلاقی با $0/24$ و انتخاب دگرخواهانه با $0/28$ شدت رابطه شان متوسط ارزیابی می‌شود و علامت ضریب در هر دو مورد که مثبت است گویای جهت مستقیم رابطه بین دو متغیر است. به عبارت دیگر، هر چقدر انتخاب اخلاقی یا دگرخواهانه افزایش یابد، میزان شادمانی اجتماعی افراد افزایش می‌یابد و برعکس. این در حالی است که انتخاب عقلانی با شادمانی اجتماعی رابطه معناداری ندارد.

- فرضیه سوم: به نظر می‌رسد انواع انتخاب‌های ترکیبی (انتخاب عقلانی محدود شده توسط هنجار، انتخاب تقدس اخلاقی و انتخاب همیارانه) با شادمانی اجتماعی رابطه همبستگی معناداری دارند.

جدول ۹. آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین ترکیب انتخاب‌ها و شادمانی اجتماعی

متغیرها		انتخاب عقلانی محدود شده توسط هنجار	انتخاب تقدس اخلاقی	انتخاب همیارانه
شادمانی اجتماعی	r	۰/۲۰۵	۰/۳۳۰	۰/۲۶۰
	Sig	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	N	۳۹۹	۳۹۹	۳۹۹

همان طور که جدول بالا نشان می‌دهد، که هر سه نوع انتخاب‌های ترکیبی (انتخاب عقلانی محدود شده توسط هنجار، انتخاب تقدس اخلاقی و انتخاب همیارانه در فاصله اطمینان ۹۹ درصد با سطح معناداری ۰/۰۰۰، با شادمانی اجتماعی همبستگی معناداری دارد و با توجه به قدر مطلق ضریب همبستگی انتخاب تقدس اخلاقی با ۰/۳۳ شدت رابطه‌اش با شادمانی اجتماعی بیشتر از دو مورد دیگر است. علامت ضریب در هر سه مورد که مثبت است گویای جهت مستقیم رابطه بین این سه متغیر و شادمانی اجتماعی است. فرضیه چهارم: به نظر می‌رسد انتخاب تقدس اخلاقی بر شادمانی اجتماعی مؤثر است. برای بررسی این فرضیه از رگرسیون خطی استفاده شده است. با توجه به معناداری آزمون ANOVA، در زیر مدل رگرسیون پیش بینی شده و ضریب رگرسیونی مربوط به آن آورده شده است:

جدول ۱۰. مدل رگرسیون پیش بینی شده

مدل	مجذور ضریب تعیین (R^2)	ضریب تعدیل یافته
۱	۰/۱۰۹	۰/۱۰۷

با توجه به نتایج جدول بالا، مقدار ضریب تبیین (R^2) به دست آمده برای تبیین شادمانی اجتماعی در این مدل ۰/۱۰ است.

جدول ۱۱. ضرایب رگرسیونی مربوط به مدل‌های پیش بینی شده

مدل	ضرایب رگرسیونی استاندارد نشده	ضرایب رگرسیونی استاندارد شده	خطای استاندارد از میانگین	B	مقدار ثابت
		Beta			
۱	انتخاب تقدس اخلاقی	۰/۲۱۴	۰/۰۳۱	۰/۳۳۰	۶/۹۶۳
	مقدار ثابت	۳۴/۰۳۸	۲/۴۹۹	۱۳/۶۱۹	۰/۰۰۰

با توجه به ضریب بتا، در این مدل متغیر مستقل انتخاب تقدس اخلاقی به میزان ۰/۳۳ بر شادمانی اجتماعی تأثیر دارد. بنابراین در میان ابعاد عقلانیت، بعد تقدس اخلاقی که ترکیب از رعایت هنجارها و رعایت حقوق دیگران است بر شادمانی اجتماعی مؤثر است.

۵. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

در این مقاله شادمانی اجتماعی شهروندان بزرگسال شهر تهران در حد متوسط است. یافته‌ها نشان می‌دهد که متغیرهای مستقل انتخاب تقدس اخلاقی به‌عنوان یکی از ابعاد عقلانیت اجتماعی بیشترین تأثیر را شادمانی اجتماعی دارد. این نتیجه با نظریات زیر قابل تبیین است: این امر در نظریه جهان‌خواه (۱۳۸۹) که به بررسی نشاط اجتماعی پرداخته است و میزان نشاط اجتماعی شهروندان را متوسط اعلام می‌کند یکسان است. خوشبختی ذهنی به مجموع واکنش‌های ارزشی برمی‌گردد که هنگامی که فرد با محرکی در دنیا روبه‌رو می‌شود، اتفاق می‌افتد و واکنش‌های ارزشی موجب کمک به ما در بقا و تولید مثل می‌شوند. تئوری ارزیابی در جست‌وجوی درک فرایندهایی است که به موجب آن اطلاعات از محیط اطراف ما فهم و ارزیابی می‌شود. تصدیق می‌کنیم که شرایط محیطی که موجب تهدید یا توییح بقا می‌شوند، احتمالاً اثر مستقیم و شدیدی بر خوشبختی ذهنی می‌گذارند. اما پیچیدگی ذهنی انسان که به همان اندازه پیچیدگی فرهنگ و یادگیری اوست، به او این اجازه را می‌دهند که بر واکنش‌هایش تأثیر گذارند. حتی اطلاعاتی که با نیازهای بیولوژیک در رابطه‌اند با مقولات ارزش‌ها، اهداف، انگیزه‌ها و هنجارها ارزیابی می‌شود.

به نظر محقق می‌توان تئوری ارزیابی اد دینر را - که یکی از سردمداران نظریه شادمانی است - با تئوری تولید عملکرد اجتماعی (spf) دارای اشتراکاتی دانست. هر دو به این نکته

توجه دارند که کنشگر در زندگی روزمره خود دست به انتخاب می‌زند و این انتخاب را با در نظر گرفتن آنچه در پس‌زمینه ذهن فرد شکل گرفته است انجام می‌شود. این پس‌زمینه از فرهنگ‌ها و نیازها و اهداف به‌طور کلی از شرایط اجتماعی فرد در وی شکل می‌گیرد و سپس کنشگر بر این اساس ارزیابی می‌کند و دست به انتخاب می‌زند.

چنانکه بلومر بیان می‌کند: انسان موجودی است که وقتی در برابر موقعیت قرار می‌گیرد، آن را تفسیر می‌کند و سپس بر اساس تحلیل و تفسیر از موقعیت دست به کنش، و واکنش می‌زند. انسان از نظر بلومر موجودی است که به‌دلیل تمایز وجودی او از سایر حیوانات، دارای طبیعتی است که می‌تواند در برابر دنیای اعیان موضع مستقل گرفته و در برابر تمام تأثیرات، کنش مستقل و مسئولانه‌ای بسازد. نظریه‌پردازان با اضافه کردن ساختارها (کلمن، ۱۳۷۷)، هنجارها و ارزش‌ها (Elster, 1989) در فرایندهای انتخاب فرد به نوعی «عقلانیت اجتماعی» (Lindenberg, 2002؛ Voss, 2001) اعتقاد دارند که در ادامه عقلانیت اجتماعی محدود شده (Simon, 1985) و انتخاب عقلانی اجتماعی (Zsolani, 1998) تبیین‌کننده رفتارهای فرد در محیط اجتماعی می‌تواند باشد. بر این اساس، افراد در محدوده شناختی خود و با جهت‌گیری‌های اخذ شده از هنجارها و ارزش‌ها و در چارچوب ساختارهای اجتماعی، هنگامی که بتواند به اهداف خود برسد، نیازهای خود را برآورده سازد و گزینه‌ای را انتخاب کند که در آن هم هنجارها و هم حقوق دیگران در نظر گرفته شده باشد، بیشترین شادمانی اجتماعی را برای فرد به همراه دارد.

محقق در اینجا از نظریه کلمن این چنین برداشت می‌کند: هنگامی که انتخاب فرد با در نظر گرفتن هنجارها و ارزش‌های حاکم در جامعه شکل گیرد و دارای ساختاری باشد، منجر به افزایش شادمانی اجتماعی در فرد می‌شود.

با توجه به آنچه تا کنون بیان شد؛ در این پژوهش به تلفیق دو نظریه لیندنبرگ و زولنای پرداخته‌ایم. محقق چنین برداشت می‌کند که کنشگر با در نظر گرفتن نکات بسیار حساس فوق و آنچه در ذهنش برجسته شده، دست به کنش می‌زند و انتخاب می‌کند حال اگر این انتخاب، انتخاب تقدس اخلاقی باشد، منجر به شادمانی اجتماعی فرد می‌شود.

یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که انتخاب عقلانی بر شادمانی اجتماعی نقش مؤثری را می‌کند و همچنین انتخاب عقلانی - اجتماعی بر شادمانی اجتماعی مؤثر است. از آنجا که شادمانی اجتماعی یکی از شاخصه‌های «توسعه پایدار» است. توجه به ابعاد انتخاب

نقش مهمی در پیش بینی شادمانی اجتماعی افراد ایفا می کند.

یافته‌های تحقیق نشان می دهد: تقدس اخلاقی بیشترین نقش را در شادمانی اجتماعی ایفا می کنند. به سخن دیگر، افرادی که در انتخاب‌های خود جنبه رعایت حقوق دیگران و جنبه رعایت هنجارها را رعایت می کنند، شادمانی بیشتر نسبت به کسانی که تنها به جنبه رعایت نفع فردی توجه می کنند دارند.

برای افزایش شادمانی اجتماعی در جامعه، ما نیازمند کار فرهنگی بسیاری هستیم. در مرحله اول کار بسیار دشوار و کارشناسانه‌ای در پیش داریم که نیازمند کار تخصصی با حضور جامعه‌شناسان مجرب، روان‌شناسان، اقتصاددانان و عالمان علوم سیاسی هستیم تا دیدگاه افراد جامعه و سپس کنش آنها را تغییر دهیم و به آنها بیاموزیم که رعایت هنجارها و رعایت حقوق دیگران می تواند منجر به شادمانی اجتماعی آنان شود.

در جامعه ایران به نظر می رسد که توجه به نفع شخصی در انتخاب‌ها در اولویت قرار دارد، اما آنچه در این تحقیق از نظر علمی ثابت شد، کاملاً متفاوت است. در حقیقت هنگامی که افراد جامعه رعایت حقوق دیگران و رعایت هنجارها و ارزش‌های جامعه را در انتخاب خود بیشتر لحاظ کنند و منافع خود را در گرو منافع جمع بدانند، می توانند شادمانی اجتماعی بیشتری را تجربه کنند که این امر محقق نمی شود، مگر با آموزش صحیح از طریق رسانه‌های جمعی و بهره‌مندی از نظریات متخصصین علوم اجتماعی. بر این اساس پیشنهاد می شود که با طرح‌های برنامه‌ریزی شهری و محله‌ای به تشویق شهروندان به رعایت هنجارها و احترام به حقوق و منافع دیگران پرداخته شود.

با توجه به اهمیت موضوع شادمانی اجتماعی لازم است تا مدل پیشنهادی پژوهش حاضر در پژوهش‌های آتی مورد توجه قرار گرفته و یافته‌های آن بار دیگر مورد بررسی قرار گیرد. استفاده از روش‌های کیفی برای تحقیقات آینده نتایج مفیدی را به همراه داشته باشد که البته لازمه آن مهارت و دقت نظر در انجام این روش است. در این پژوهش تأکید و بررسی فراوان بر انتخاب عقلانی و عقلانیت انجام گرفت. با توجه به گستردگی و فقدان پرسشنامه دقیق در رابطه با این مفهوم، شاید یکی از نیازهای پژوهشی، جمع‌آوری نظریه‌های انتخاب عقلانی در یک مجموعه و طراحی پرسشنامه در این راستا باشد.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

۱. آزموده، پیمان (۱۳۸۳). رابطه جهت گیری مذهبی با سرسختی و شادکامی دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.
۲. جوادی یگانه، محمدرضا (۱۳۸۳). دوراهی اجتماعی و عوامل مؤثر بر رفتار در این موقعیت، رساله دکتری جامعه‌شناسی دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس.
۳. جوادی یگانه، محمدرضا (۱۳۸۷). «رویکرد جامعه‌شناسانه نظریه انتخاب عقلانی»، راهبرد فرهنگ، شماره ۳، پاییز: ۶۴-۳۳.
۴. جهانخواه، جهانبخش (۱۳۸۹). بررسی نشاط اجتماعی و توسعه در ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، دانشکده علوم سیاسی.
۵. خانمحمدی، افسانه (۱۳۹۰). بررسی تأثیر عدالت اجتماعی بر شادمانی اجتماعی جوانان شهر تهران پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، دانشکده مدیریت و علوم اجتماعی.
۶. دینر، اد، یونکوک سو (۱۳۹۰). فرهنگ و خوشبختی درونی، ترجمه فیروزه غضنفری و ژانت هاشمی آذر، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
۷. علی زاده خالدی، مینا (۱۳۸۸). «رابطه عقلانیت و گرایش به نوآوری در میان دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌های وابسته به وزارت علوم تحقیقات و فناوری»، دانشگاه الزهراء.
۸. کار، آلان (۱۳۸۷). روانشناسی مثبت: علم شادمانی و نیرومندهای انسان، ترجمه حسن پاشا شریفی، جعفر نجفی زند و باقر ثنایی، تهران: نشر سخن.
۹. کلمن، جیمز (۱۳۸۶). بنیادهای نظریه جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، نشر نی.
۱۰. لیتل، دانیال (۱۳۷۳). تبیین در علوم اجتماعی (درآمدی به فلسفه علم الاجتماع)، ترجمه عبدالکریم سروش، انتشارات مؤسسه فرهنگی صراط.

ب) منابع لاتین

1. Elster, J. (1989). The Cement of Society, Cambridge, New York, Victoria : Cambridge University Press .
2. Krech, D., Crutchfield, R. S., & Ballanchey, E. L. (1962). Individual In Society, New York: Mc Graw-Hill .
3. Lindenberg, S. (2000). 'Social Rationality Versus Rational Egoism', Journal of Management and Governanance, 4:11-34.
4. Scitovsky, T. (1976). The Joyless Economy, Oxford: oxford university press .
5. Simon, H. (1997). Models of Bounded Rationality, Cambridge: MIT Press .
6. Turner, J. H. (2000). On the Origins of Human Emotions. Asociological Inquiry in to the Evolution of Human Affect. stanford, CA: Stanford University press.
7. Voss, T. (2001). 'Is There An Alternative to "Rational Choice"?' .The Agora Online (Newsletter of Rationality and Society Section of the American Sociological

شادمانی اجتماعی؛ رهاورد عقلانیت اجتماعی ... ۲۴۹

Association and the Research Committee on Rational Choice of the International Sociological Association) 9 (2): 1-2 .

8. WIppler,R. (1990). 'Cultural Resources And Participation In High Culture', In M. Hechter,K-d,opp,&R. WIPPLER (Eds). social in stitutions. their emergence, maintenance, and effects, New York: Aldine de Groyter: 187-204.
9. Zsolani, L. (1998). 'Rational Choice and the Diversity of Choices', Journal of Socio-Economics, 27(5).

پروپوزیشن گاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی